

ДОСИЈЕ САВА ЛОЗАНИЋ
власник „Меркура“, звоноливац црквених звона и „Мајка Србија“
(1882-1952)

Садржај:

- Петровић, Љиљана. „Остала су писма и сећања“ (чланак), *Политика*, „Магазин“ бр. 984, Београд, 7. август 2016
- Фотографије: 1. предратна породична слава Лозанићевих 1939, 2. кћер Радмила почетком 1940-их, 3. унука Милица данас
- Факсимили седам писама о звоноливачкој делатности Саве Лозанића и „Меркура“ за српске, немачке и друге цркве у Краљевини Југославији (1923-1930)

На основу збирке породице Лозанић
уредила Милица Хакман

Технички приредио Зоран Стефановић

Пројекат Растко, Београд
5. септембар 2016.

Све фотографије су дате под слободном лиценцом CC BY 4.0

Остала су писма и сећања

Сава Лозанић, власник ливнице „Меркур” је направио на десетине звона која су и сада у нашим црквама и манастирима. Под бомбама 6. априла 1941. све је нестало.

И данас још понеко старији памти да су Саву Лозанића звали Мајка Србија. Лепо га прозваше и, разуме се, нимало случајно. Био је човек меке душе, који би од свог иметка, стицаног у тешком металском послу, често, онако мајчински, одвојио лепу пару за болесне и здраве, за хорске певаче „Абрашевића”, за фудбалске играче БСК, за уметнике у беспарици, за занатлије из комшилука...

Али дошао је 6. април 1941. и у немачком бомбардовању Београда уништена је и његова угледна ливница „Меркур” на Дорђолу. Од те Лозанићеве „индустрије”, коју је три деценије марљиво подизао и унапређивао, ништа није остало. Само писма и захвалнице које су му стизале из православних цркава, али и од обичног света и... приче које полако бледе о добротвору познатом по звонима на добром гласу. И још понечем – од метала створеном.

У рату је страдала и црква у Јасеновцу, али остало је писмо – уверење те црквене општине у коме Саву Лозанића обавештавају да су „добили звона и да су њиховим звуком веома задовољни”. То писмо, и друга слична, данас чува најмлађа Лозанићева унука Милица Хакман. Дебео је то свежањ, јер пошта је стизала из многих градова и села у којима звоне звона из ливнице „Меркур”. Дуг је тај списак места и цркава, а био би и дужи када би се данас свему томе могло ући у траг. Тако се мисли и да већина манастира на Косови и Метохији имају звона из ове ливнице.

Сава Лозанић је рођен 1882. у Меленцима, у Банату, као јединицаца Драга и мајке Марије. Родитељи су му рано умрли, а он је као младић кренуо новом животном стазом која га је водила у Београд. Ту се запослио у „Фабрици железног намештаја – браћа Гођевац”. Момак вредан и способан лако стиче наклоност власника фабрике. Убрзо упознаје Јелену Рајковић, с којом ће се венчати 1906. и у том браку родиће се четири кћери: Цвета, Радмила, Ружица и Милица.

Са миразом супруге и кре-

Милица Хакман, унука Саве Лозанића

Радмила Лозанић удата Хакман

На слави код Лозанића 1939. године

дитом код Српско-америчке банке, млади предузимљиви човек купује стару ливницу у Улици Сењанина Иве и назива је „Ливница и емајлирница Меркур”. Са њом је и започела његова професионална и пословна афирмација.

Све то прекинуће историјска 1914. када ће, делећи судбину српске војске и Лозанић поћи у рат. За то време његова супруга Јелена са ћеркама је живела у Крагујевцу, шила капе за војнике, али је машине из ливнице педантно увела у платна и закопала у земљу. Када се њен Сава 1918. вратио из рата, могао је одмах да почне да ради.

И док са унуком Милицом прелиставамо породичне пире и успомене, видимо и захвалницу Црквене општине у Ковину, која је од ливнице 1923. наручила три звона, од 468, 207 и 108 килограма, и ту пишу да су „задовољни како израдом и

звуком тако и хармонијом са старим звоном њихове цркве”. Гледамо и текст из листа „Правда” у коме се каже да су звона за нову цркву у селу Звездан, код Зајечара, изливена у звоноливници „Меркур”, те да су „одлично хармонична, имају мек и уједно снажан звук”. И пуно је још таквих писама – и комплимената.

Као драга успомена сачувана је и фотографија из 1940. године, на којој су на слави породице Лозанић усликани и Милан Предих, управник Народног позоришта у Београду, глумица Жанка Стокић и Обрад Симић, власник ергеле. А када већ о славама говоримо, Милица Хакман подсећа и на некадашње обичаје Београђана да своје пријатеље путем штампе позивају на породичне славе (њихова је била Свети Сава) или их пак обавештавају да ће то, због одређених разлога, морати да

откажу. И показује нам како су о овом другом, истог дана и у истим новинама, јавност обавестили војвода Петар Бојовић и индустријалац Сава Лозанић.

Приложен нам је још један новински „сусрет” који се у породици посебно памти. На истој страници у „Правди” октобра 1937. видимо име Лозанићево, у тексту о добротворима штићеника Дома слепих у Земуну, док је у оближњој краткој вести, која најављује велику репрезентативну изложбу у Павиљону „Цвијета Зузорић” и име сликара Косте Хакмана. „Суседи” на новинским ступцима, који се тада нису познавали, постаће једног дана породица. Познати сликар ожениће се Радмилом Лозанић а њихова кћер јединица наша је саговорница.

Од Милице Хакман, историчара уметности и дугогодишњег реализатора образовног програма РТС-а, сазнајемо да је била мала када јој је деда умро. Памти га као високог, крупног човека, који се са њом, својим најмлађим, деветим унучетом, увек играо и шалио и обећавао да ће да јој купи понија. Не зна да ли је озбиљно мислио, али присећа се да су те 1952. били у Словенији, да је деди позлило, да су сви око ње били узнемирени и – да га после тога више никад није видела.

И вратимо се још мало „Меркуру”. Када се завршио Други светски рат, индустријалац Лозанића замало да осуде као ратног добитника, премда су му бомбе 1941. порушиле ливницу. Занимљиво је да су га од такве неправедне пресуде на суду спасили његови радници. Међутим, од Закона о национализацији предузећа нису могли.

Али, гвоздене трагове „Меркура” време лако не брише.

– Пре пет година, када сам летовала у Црној Гори и купала се на познатој Краљичиној плажи, приметил сам да су тамо сви шахт-поклопци са знаком „Меркура”. По истим таквим ми и данас у Београду често корачамо – вели Милица Хакман.

И, наравно, у многим малим и великим местима са наших цркава још се чују она „мека” деда Савина звона.

Љиљана Петровић
Фото приватна архива

Српска Православна Црквено Општина
у Кебевара (М.-Ковину).F

Gör. kel. szerb egyház község Kevevéra.

Број 44

1923.

Госпођ.

Лави Лозанити
мушкарз звона

Београд.

Српска православна цркв. општина у Ковину
(Банаји) примила је 18/31 окт. т. г. од Ваше звоно-
мушкарце „Меркур“ наручена три звона од 468 кг,
207 кг и 108 кг.

Народ општине Ковин, потпуно је задовољан са
истима, како у појединој изради, тако и звука и
хармоније са нашим старим звоном.

Ради тога од Срп. правосл. цркв. општине
у Ковину израде Вам своју највећу захвалност
и са овим Вас сваком препоручује.

Ковин, 8. нов. 1923. г.

Михајловић
перовић

Др. Јефимић
председник

ОДБОР СРПСКО-ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕНЕ ОПШТИНЕ
У САРАЈЕВУ.

Број 31 из 192 4.

П.н. звоноливници "Меркур"

Саве Лозанића

Београд.

Одбор ове Општине наручио је од Вас звоно за цркву св.Марка на новом гробљу. Са послатим звоном Одбор је потпуно задовољан. Звоно је солидно израђено и има леп чист и јасан звук, те у погледу солидности израде као и квалитета звона, Одбор Вас може сваком препоручити.

Из седиште Одбора срп.прав.цркв.Општине

Сарајево

Тајник:

А.О.Сарајевић

Председник:

Илић

Hetin (Banat) den 17. März 1924.

An Wohlgeb. Herrn

Vasa Losanitsch

Beograd

Sehr die Frau, Ihnen mitzutheilen, daß unser
Kirchenrat in seiner am 9. Jan. d. M. abgehaltenen
Sitzung den Auftrag gegeben, daß man mit der
von Ihnen gelieferten Glocke im nächsten zu sein-
den ist. Ihr persönlicher, harmonischer, sorgfältiger
Berat gibt das schönste Zeugnis von der Kunst
des Meisters, desfalls kann man Ihnen in jedem
einen Gemeinde die an Glorien Lieder zu haben,
nicht nur in der Kirche.

In der Hoffnung, daß wir Sie bald auch mit
der Lieferung der noch fehlenden dritten Glocke
betrauen können zeichne ich

in voller Verehrung

Wilselm Hummel

et. Herrmann

Прав. срп. црквена општина, Јасеновац

Број 14.

ex 1924.

4. (17.) април. 1924.

Увјерење

с којим се увјерава од стране ове црквене општине да смо због, напуњеног од вас примљеног у поштомском реду и да смо с њиме и његовим званичним веома задовољни.

Позједно увјеравамо да је и Ми-хајло Ђукети сачео овамо 2. (15.) април. и да је свој посао обавио 4. (17.) април. на оуте задовољство ове црквене општине.

Поздравља:

Лаз. Р. Кошар

Председник:

Лазар Р. Кошар

Врњачка Бања 18. јануара 1929.г.

2

ЛИВНИЦА ЗВОНА, САВЕ ЛОЗАНИЋА

БЕОГРАД

Звоно, које сам купио и приложио цркви Врњачке Бање за покој душе мојих рођака и здравље мојих живих и моје, изливено је на моје потпуно задовољство у Вашој ливници. Већ више година служи врњачкој цркви такође на опште задовољство парохијана, те сам побуђен да Вам се најсрдачније захвалим и да Вашу ливницу препоручим свима и свакоме.

Примите уз моје особито поштовање и моје најбоље препоруке.

Милорад Младенович

ренти јер из Врњачке Бање.

1.

Too good beauty

Због тога је чинило ми највећи изазовак с. Младост
Младост-Тимовоград, Реп. Црне Горе у свему облику
своје јединице, и у свему сав се исцелио задовољством, али је,
ишч су то исто изабрали и убрзали се, и сви осећају. Младост
Баче, Рије ишч још чак неке нестали Рије и Рије
се ишч још и задовољству за ошаче Баче неке. Младост!

Уз моје најлепше поштом, поздравља Вас и баванман

Бр. Свјетост.

25/XII-1928 mg.

у Губернатора.

Chambers P.

Мил. Го. Радичевич
кароу Гукерн.

С. ВЛАЈКОВИЋ И СИНОВИ

ФАБРИКА АЕРОПЛАНА И МОТОРА

ПОЗОРИШНА УЛ. 63.

ТЕЛЕФОН БР. 40-48.

Београд. 23/7.29. год.

Г.

С. Л О З А Н И Ћ У индус.

БЕОГРАД.

Према Вашем писму од 22.ов.мес. част нам је овим изјавити Вам, да смо све Ваше услужне подписе које сте нам давали за Народну-Банку поништили те према томе наше менице са Вашим подписима нигде не важе.

С поштовањем.

С. Влајковић

Списко Павлаванска Царскагъ свѣдѣнъ дѣло у Царскагъ.
Брѣзъ 144/930.

у Царскагъ 15/28. августа 1930.

Царскагъ

Царскагъ

Београд.

Димитријевъ сѣмъ изъ Васъ маркуетъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ
у Царскагъ свѣдѣнъ; свѣдѣнъ сѣмъ га и свѣдѣнъ свѣдѣнъ,
сѣмъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ. -

Обиѣмъ Васъ изъяснюемо да сѣмъ сѣмъ свѣдѣнъ га,
сѣмъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ
и свѣдѣнъ, а свѣдѣнъ Васъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ.
сѣмъ. -

Сѣмъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ
сѣмъ свѣдѣнъ, свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ
сѣмъ свѣдѣнъ, свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ свѣдѣнъ. -

Сѣмъ свѣдѣнъ:

Сѣмъ свѣдѣнъ: Сѣмъ свѣдѣнъ

Сѣмъ свѣдѣнъ:

Сѣмъ свѣдѣнъ: Сѣмъ свѣдѣнъ.

